

TÜRKÇENİN SADELEŞME SÜRECİNDE MEHMET AKİF ERSOY'UN YERİ

Çağlayan YILMAZ *

Özet: Bu yazıda, Türkçenin sadeleşme sürecinde Mehmet Akif Ersoy'un fikirleri ve uygulamaları ele alınmıştır. Bu sebeple öncelikle Türk dili tarihinde sadeleşme faaliyetlerine kısaca değinilmiş, özellikle Milli Edebiyat Akımı dil anlayışı üzerinde durulmuştur. Mehmet Akif'in fikirleri ve uygulamaları daha çok bu akımın dil anlayışıyla uygunluğu üzerinden değerlendirilmiştir. Çeşitli dergilerde yayınlanmış yazılarından yapılan alıntılarla ve kendisiyle ilgili yayınlanmış hatıralarla Mehmet Akif'in dil anlayışı belirlenmeye çalışılmış, yapılan değerlendirmeler onun Safahat'taki şiirlerinden alınan dizelerle somutlaştırılmıştır. Mehmet Akif'in yaşamı ve siyasî faaliyetleri ile onun sanat anlayışı ve üslubu arasındaki ilişki üzerinde durulmuş, bu hususta Akif üzerine daha önce yapılan çalışmaların bulgularından yararlanılmıştır. Mehmet Akif'in yaşamı, sanat anlayışı ve şiirlerinde kullandığı dil arasındaki uyum vurgulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mehmet Akif Ersoy, Türkçenin Sadeleşme Süreci

Mehmet Akif Ersoy's Position in the Simplification Processes of Turkish

Abstract: In this article, Mehmet Akif Ersoy's ideas and practices in the simplification process of Turkish are discussed. For this reason, first of all, the simplification activities in the history of the Turkish language are briefly mentioned, and especially the language attitude of the National Literature Movement is emphasized. Mehmet Akif's ideas and practices have been analyzed mostly through the language attitude of this movement. An attempt is made to determine Mehmet Akif's understanding of language through quotes from her articles published in various magazines and published memoirs about her, and the evaluations are concretized with lines taken from her poems in Safahat. The relationship between Mehmet Akif's life and political activities and her understanding of art and style is emphasized, and the findings of previous studies on Akif are used in this regard. The harmony between Mehmet Akif's life, her understanding of art and the language she used in her poems is emphasized.

Key Words: Mehmet Akif Ersoy, Simplification Process of Turkish

Giriş

Farklı coğrafyalarda yaşamış, pek çok devlet kurmuş Türk milleti farklı medeniyetlerle etkileşime girmiştir. Bunun sonucunda Türkçe farklı dillerle karşılaşmış, söz varlığından ifade kalıplarına kadar değişimler geçirmiştir. Türklerin siyasî ve askerî yönden egemen oldukları zamanlarda Türkçe devlet dili olarak her alanda kullanılırken hâkimiyet zayıfladığında veya bittiğinde Türkçenin kullanım alanı da daralmıştır. Örneğin VIII. yüzyılda kardeşi Kül-Tigin'in ölümü üzerine onun için diktirdiği kitabede Bilge Kağan, Göktürk hanedan mensuplarının Çin'de tutsak olduğu elli yıllık döneme gönderme yaparken Türk beylerinin Türk adını bırakıp Çin adları aldığından ve Çin kağanına hizmet ettiğinden şikâyet etmiştir (Ergin, 1996: s. 21). Türkçenin muhteşem bir ansiklopedik sözlüğü olan Divân ü Lûgâti't-Türk'ün girişinde eserin müellifi Kaşgarlı Mahmut, Türklerin siyasî ve askerî egemenliğine, Türklerle dost olanların esenlikte olduğuna dikkati çekmiş ve Türklerle işbirliği yapmak için Türkçe öğrenmenin gerekliliğini vurgulamıştır (Atalay, 1985: s. 3-4). Öte yandan bir dilin bilim, sanat ve yönetim alanında geniş bir kullanıma erişmesi, sadece siyasî ve askerî başarılarla mümkün değildir. Türk tarihinde bunun tipik örnekleri vardır. Örneğin Mâverâünnehir'den Akdeniz kıyılarına kadar geniş coğrafyada hüküm sürmüş bir Türk devleti olan Selçukluların yönetim dili Farsçadır (Karal, 2001: s. 20). Türk şairleri en güzel şiirlerini Farsça yazmışlardır. Medreselerde Arapça ile ders verilmiştir. Afganistan ve Horasan'dan Hindistan'a kadar yayılmış büyük bir devlet olan Gaznelilerin durumu da farklı değildir. Farsçanın en büyük şairi Firdevsî, meşhur Şahname'sini bir Türk hükümdarı olan Gazneli Mahmut'a sunmuştur (Bilgin, 2002: s. 627).

Türk milletinin kendi egemenlik sahasında öz dilinin bu garip hâline kimi devlet adamları, şairler ve âlimler itiraz etmişlerdir. Yazıcıoğlu Ali, Tevârih-i Âl-i Selçuk adlı eserinde İbn-i Bibi'den naklen, XIII. yüzyılda Karamanoğlu Mehmet Bey'in Türkçenin önemsenmeyeşine karşı duyduğu öfkesini ifade eden ve Türkçeden başka bir dilin kullanılmasını yasaklayan bir fermanından söz etmektedir: “Şimdiden sonra dergâhta ve

* Dr. Öğr. Üyesi, Artvin Çoruh Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, cagom49@artvin.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-1995-212X>

bergâhta; mecalis ve seyranda hiç kimse Türkçeden başka bir dil demeye” (Merçil, 2000: s. 56). XV. yüzyılda büyük Çağatay şairi Ali Şir Nevâî, Türkçenin Farsçaya üstünlüğünü kanıtlamak üzere Muhakemetü'l-Lûgâteyn adlı bir eser yazmıştır (Özönder, 2011: s. 9). Meşhur Garib-nâme'sinde Âşık Paşa eserini niçin Türkçe yazdığını izah ederken Türkçenin garip hâline duyduğu derin üzüntüsünü dile getirmiştir (Yavuz, 2000: s. 943-944):

*“Türk diline kimse bakmaz idi
Türlere hergiz gönül akmaz idi
Türk dahi bilmez idi bu dilleri
İnce yolu ol ulu menzilleri”*

Ancak böyle zayıf birkaç itiraz Türkçenin aleyhine olan gidişi durdurmaya yetmemiştir. Her ne kadar Osmanlılar döneminde resmî yazışmalar Türkçe yapılsa da edebiyat meclislerinde Farsçanın en güzel şiirleri okunmaya devam etmiştir. Şairler sık sık Türkçenin mevcut hâliyle söz sanatı yapmaya elverişli olmadığından ve aruza uymadığından şikâyet etmiş, Türkçe şiir yazmayı lütuf saymışlardır. Türkçe kaleme alınan eserlerin dili Arapça ve Farsça kelimelerle kurulmuş uzun terkiplerle karmakarışık bir hâl almıştır. Türkçeye karşı bu kibirli tavırlara XVI. yüzyılın ilk çeyreğinde Türkî-i Basit olarak adlandırılan akımın mensubu birkaç şairin itirazı (Öksüz, 2004: s. 9-10) da pek cılızdır. Ayrıca medreselerde Arapçanın sarsılmaz egemenliği sürmüştür. Âlimler sadece dinî ilimleri değil, müspet ilimleri de Arapça kaleme almışlardır. Sonuçta, Türkçe halk meclislerindeki atışmalara, mani ve tekerlemelere, tekkelerde icra edilen nefes ve menkıbelere sıkışıp kalmıştır.

Türkçeye karşı bu tutum, Tanzimat Fermanı'yla başlayan yeni sürece kadar böyle devam etmiştir. Bu dönemde aydınlar, halkın sorunlarına eğilmeye başlamışlardır. Gazetelerin Türk tefekkür tarihine girişi, bu süreci tetiklemiştir. Aydınla halkı buluşturan gazete, ikisi arasındaki iletişim kopukluğu gözler önüne sermiştir. Tercüman-ı Ahval gazetesinde Şinasi'nin yazılarının başına *“Avam lisanı üzere kaleme alınmıştır.”* (Öksüz, 2004: s. 19) diye açıklama eklemesi dikkat çekicidir. Halkın anlayabileceği bir yazı dilinin teşekkülü meselesine, Namık Kemâl, Tasvir-i Efkâr'da *“Lisan-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir”* başlıklı yazısında Türkçenin Arapça ve Farsça kelime ve tamlamalarla halktan kopmasını eleştirir (Namık Kemal, 1866: s. 417). Dil meseleleri Tanzimat dönemi aydınlarının daima gündeminde olmuştur. Ancak tüm öneriler teoride kalmış, aydınlarla halk arasındaki mesafeyi ortadan kaldıracak somut adımlar bir türlü atılamamıştır. Dahası Servet-i Fünun dergisi etrafında kümelenen ve estetik kaygıları önceleyerek halk ile iletişime girmekten kaçınan bir zümrenin eserlerinde yazı dili halktan büsbütün kopmuştur. Halkın anlayabileceği bir yazı dilinin somut örneklerinin ortaya çıkması, Genç Kalemler dergisinde toplanan aydınların gayretlerinin meyve vermesini beklemiştir. Bu dergi bünyesindeki faaliyetlerle başlayan Millî Edebiyat akımının öncülerinden olan Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp, Mehmet Emin Yurdakul ve Ali Canip Yöntem gibi şair ve yazarların kaleminde Türkçe bir yandan halkın anlayabileceği sadeliğe kavuşurken diğer yandan ifade imkânlarını geliştirerek zenginleşmiştir. Ömer Seyfettin'in *“Yeni Lisan”* makalesinde (Ömer Seyfettin, 1999: s. 22-36) Genç Kalemler'in dil meselesine yaklaşımının ana hatlarını görmek mümkündür:

1. Yalnız Türkçe kurallar uygulanmalıdır. Türkçenin yapısını bozan Arapça ve Farsça kurallar terk edilmelidir.

2. *“Fevkalade, darb-ı mesel, hıfzı's-sıhha, sevk-i tabii”* gibi kalıp olarak dile yerleşmiş olanları dışında Arapça ve Farsça kurallarla yapılan tamlamalar terk edilecek.

2. Çokluk eki olarak *“-ler/-lar”* eki kullanılacak. *“Kâinat, Müslüman, inşaat”* gibi dile yerleşmiş olanlar dışında Arapça ve Farsça çokluk şekilleri terk edilecek.

3. *“Eya, ez, ender, men, berây, bî, nâ, çi, gâh, kâr, ter, çend, veş, nâk, yâr, âlâ, fi, zihi”* gibi Arapça ve Farsça ek ve edatlar terk edilecek. Ancak Türkçeleşmiş *“ama, fakat, şayet, şey, keşke, lâkin, hemen, hem, bari, henüz”* gibi edatlar kullanılabilir.

4. Arapça ve Farsça kelimelerin imlaları korunmalıdır. Türkçe kelimelerin imlası için imla harfleri kullanılmalıdır. İmla ile ilgili bazı sorunların çözümü zamana bırakılmalı, imlaya zorunlu olmadıkça müdahale edilmemelidir.

5. Yazı dili için İstanbul’da konuşulan Türkçe esas alınmalıdır. Türkistan’da konuşulan Türkçe yazı diline sokulmamalıdır.

6. Türkçede canlı olan kök ve ekler kullanılmalı, arkaik biçimlere dönülmemelidir.

Konuşma dili ile yazı dili arasındaki mesafenin kapatılmasına ve millî bir dilin teşekkülüne büyük katkıları olan bu hareket, dilin kendi doğal akışında ilerlemesinin önündeki engelleri ortadan kaldırmak için mücadele vermiştir. Dolayısıyla bu yaklaşım sadece Osmanlıcaya değil, Cumhuriyet’in kuruluşunu takip eden süreçteki devrimleri biçimlendiren temel ilkelerin farklı bir yorumu olan Özleştirme çabalarına da karşıdır. Dilin doğal akışında ilerlemesi gerektiğini savunan bu anlayışa göre, gerek Osmanlıca gerekse Öz Türkçe yapay bir dildir.

1. Mehmet Akif Ersoy’un Dilde Sadeleşmeye Bakışı

Mehmet Akif’in dil ve üslubu Millî Edebiyat akımının yaklaşımlarına ana hatlarıyla uygundur. Aydınlar ile halk arasındaki iletişim kopukluğunun giderilmesinin bir zorunluluk olduğunu vurgulamıştır. “Fatih Kürsüsünde” başlıklı şiirinde eski dile hiçbir şekilde yenilik sokulmaması fikrini “cınnet” olarak nitelendirmiştir (Ersoy, 1990: s. 232):

*“Biraz değişmeli artık bu eski zihniyet
‘Lisâna hiç yenilik sokmayın!’ demek: cınnet”*

Yine Sırat-ı Müstakim dergisinin 9 Haziran 1910 tarihli sayısında yayınlanan “Hasbihal” başlıklı bir başka yazısında Arapça ve Farsça kelime ve terkiplerin yoğunluğundan anlaşılma hâle gelmiş bir zabıta kaydı üzerinden yazı dilini eleştirirken mizahı kullanır (Şengüller, 2000: s. 59-60):

“Evet lisânın sadeleştirilmesi farzdır. Gazetelerde zabıta vukâtı öyle ağır bir lisanla yazılıyor ki, avam onu bir dua gibi dinliyor: ‘Mehmed Bey’in hânesine leyle fûrceyâb-duhûl olan sârık, sekiz adet kalîçe-i giran-bahâ sirkat etmiştir’ deyüb de ‘Mehmed Bey’in bu gece evine hırsız girmiş sekiz halı çalmış’ dememek âdetâ maskaralıktır. Avâmın anlayabileceği meanî avâmın kullandığı lisan ile edâ edilmeli; lâkin bir icmâl-i siyâsî Çağatayca yazılmamalı. Çünkü iki taraf da anlamayacak.”

Öte yandan Mehmet Akif, sadeleşmede aşırıya gidilmesine, artık kullanımdan düşmüş Türkçe ifadeler veya Çağataycadan alıntı yapılmasına da karşıdır. Sebülürreşâd dergisinin 8 Mart 1912 tarihli sayısındaki “Edebiyat” başlıklı yazısında “cennet” yerine “uçmak”, “cehennem” yerine “tamu” diyerek bu hususta aşırıya gidilmemesini tavsiye etmiştir (Yetiş, 2011: s. 253). Akif dilin sadece Arapça, Farsça kelime ve terkiplerle ağırlaştırılmasına değil, Batı özentisi dil kullanımına da karşıdır. Yine “Fatih Kürsüsünde” başlıklı şiirinde, hâlihazırda karşılığı bulunan bir kavramı ifade etmek için Batı dillerinden kelime alınmasını eleştirir, dilin bir “vakaar-ı millîsi” olması gerektiğini savunur (Ersoy, 1990: s. 232):

*“Tasarrufatını aynen alırsak İngilizin,
Fransızın, ne olur hâli, sonra, şivemizin?
Lisânın olmalıdır bir vakâr-ı millîsi,
O olmadıkça müyesser değil te’âlisi”*

Her şair gibi Mehmet Akif’in edebî kişiliğinin olgunlaşması zaman almıştır. Akif’teki şahsiyet oluşumunu evrelere ayıran Zeynep Korkmaz onun ilk şiirlerinde Abdülhak Hamit, Muallim Naci, Şeyh Sadi ve Hâfız Şirazî etkisinde kaldığını tespit etmiştir (Korkmaz, 1995: s. 45). Kaya Bilgegil, Mehmet Akif’in Safahat’ta bulunmayan dört gazelini ve altı terki-i bendini neşretmiştir ki bu manzumeler, Safahat’takilere ne konu bakımından ne de dil ve üslup bakımından benzemektedir (Okay, 1989: s. 37). Eşref Edip, Mehmet Akif’in gençlik dönemlerine ait sanat kaygısıyla yazdığı şiirlerinin bulunduğu biri defterini sonradan kaybettiğini, hatta benzer üsluptaki şiirlerinin bulunduğu diğer defterlerini de imha ettiğini,

Akif'ten nakleder (Fergan, 1962: s. 259). Bu dönemde Akif'in İran edebiyatından manzumeler tercüme ettiği, bazı şiirlerinin ise Servet-i Fünun'da yayınlanmıştır (Okay, 1989: s. 34).

Mehmet Akif'in memleket meselelerine olan alakası her ne kadar Meşrutiyet'in ilanından önce başlamış olsa da onun memleket meselelerini konu alan şiirlerinin yayınlanmaya başlanması Meşrutiyet'le olmuştur. Akif, kalemini milletin hizmetine sunmaya karar verdikten sonra estetik kaygılardan arınmış, hatta şairlik iddiasından bile vazgeçmiştir. "Bana Sor sevgili Kari" başlıklı şiirinde bunu, "*ne tasannu bilirim, çünkü ne sanatkârim*" diyerek ifade etmiştir (Ersoy, 1990: s. 27). Ancak bu mısralarda Akif, kendi sanat yeteneği hakkında çok mütevazıdır. Ağâh Sırrı Levend, "Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri" adlı kitabında Akif'in Türkçe'ye yaptığı hizmetlerden söz ederken onun nazım konusundaki hünerini, aruzu kullanmadaki başarısını vurgulamıştır (Levend, 1972: s. 380).

2. Mehmet Akif Ersoy ve Halkçı Gerçekçilik

Mithat Cemal Kuntay, Mehmet Akif'in eserlerinde işlediği konularla ve bu konuları işlerken kullandığı üslupla onun icra ettiği meslek veya meslekler arasında açık bir ilişki kurmuştur (Kuntay, 2001: s. 155-157). İlk görevi Ziraat Nezareti bünyesinde Müfettiş Muavinliğidir. Bulaşıcı hastalıklarla ilgili Anadolu'nun farklı kasaba ve köylerinde çalışmalar yapmıştır. Bu görev onun köylülerle temas kurmasını sağlamıştır. Sonrasında Darülfünun Edebiyat Şubesinde Osmanlı edebiyatı dersi okutmuştur. Fatih, Beyazıt ve Süleymaniye camilerinde vaaz etmiştir. Birinci dünya Savaşı'nda, Devlet-i Aliye'ye karşı kıskırılan bazı Müslüman toplulukları, İslam ideali üzerinden birleştirmek üzere Berlin, Mısır ve Medine'ye seyahat etmiştir. Kurtuluş Savaşı'nda Kuvayı Milliye hareketine katılmış, Kastamonu, Konya ve Ankara'da halkı örgütlemek üzere cami kürsüsünden halka seslenmiştir (Okay, 1989: s. 5-10). Görüldüğü gibi Akif'in tüm hayatı halkın içinde geçmiştir. Safahat'ta birkaç istisna dışında hiç ev tasvirinin bulunmadığını, Akif'in şiirlerindeki dekorun çoğunlukla sokak, kahvehane, meyhane, dükkân, mektep, cami olduğunu tespit eden Orhan Okay, tüm bu tasvirleri onun bir cemiyet adamı olmasıyla ilişkilendirir (Okay, 1989: s. 58-59).

Akif'in "Mahalle Kahvesi" başlıklı şiirindeki tasvirler çok gerçekçidir:

*"Çamurlu bir kapı, üstünde bir değirmi delik;
Önünde tahta mı, toprak mı? Sorma, pis bir eşik.
Şu gördüğüm yer için her ne söyleyen câiz;
Ahurla farkı: O yemliklidir, bu yemliksiz!
Zemini yüz sene evvel döşenme malta imiş...
İmiş'le söylüyorum. Çünkü anlamak uzun iş,
O bir karış kirin altında hangi maden var?
Tavan açık kuka renginde; sağlı sollu duvar,
Maun cilâsına batmış tütünle nargileden;
Duman ocak gibi çıkmakta çünkü her lüleden.
Dikilmiş ortaya boynundan üstü az koyu al,
Vücudu kapkara, leylek bacaklı bir mangal."*

Akif'in şiirlerinde sadece mekânlar değil, insanlar ve ilişkiler de hayatın içindedir. Bu yönüyle Akif, Türk edebiyatının en gerçekçi aydınlarından biridir. Onun şiirlerinde canlı tasvirlerin yanında halkın günlük yaşamı da açık seçik görülür. Yemekten kıyafete kadar halka ait hiçbir ayrıntı atlanmamıştır.

Akif'in bazı şiirlerinde diyaloglar geniş yer tutar. Bu şiirlerde, meslek argosundan sokak kavgalarına, cami vaazlarından mektep derslerine kadar sıradan insanlara ait günlük konuşmalar yer alır. Diyaloglar, bazen mısraın dışına taşar, bazen aynı mısrada iki kişi konuşur. Kısacası atasözlerinden deyimlere, küfürlerden ve beddualardan tebrik ve temennilere kadar Akif'in dili, yaşayan Türkçedir.

"Köse İmam" şiirinden alınmış aşağıdaki dizeler günlük dilde karşılaşılması muhtemel bir diyalogdur:

“Hepsi mebzul idi mecliste. Ne alâ; derken,
 Kapı şiddetle açılmaz mı? – Bakın kim? Zaten
 Ev değil, han gibi bir şey; gece gündüz işler...
 Gönderin kahveye, Asım, gelen erkeğe eğer.
 – Ahmet’in annesi gelmiş... – Nasıl Ahmet, oğlum?
 – Hani bizdeydi bugün... – Ha! Küçük Ahmet... Malum.
 Bize ait değil öyleyse... Haber ver içeri
 – Gir dedim, istemiyor; ‘Sen bana gönder pederi!’
 Diye ısrar ediyor. – Girsene, hemşire hanım!
 – Varmayın üstüme! – Nen var a kuzum; anlayalım?
 – Ne kafam kaldı dayaktan, ne gözüm, hep şişti;
 Karşı koysaydım eğer mutlak işim bitmişti.”

Mehmet Akif’in şiirlerinde sadece İstanbul’un değil Anadolu ve Rumeli’nin farklı bölgelerinde konuşulan Türkçeye ait deyimlere de rastlanır. Hüseyin Kâzım Kadri, hazırladığı “Türk Lügati”ndeki pek çok kelime ve deymi Abdülhak Hamit ve Mehmet Akif’in şiirleri üzerinden örneklediğini söyleyerek minnetini ifade etmiştir. (Mazıoğlu, 1986: s. 22-23). Küçük, Akif’in şiirlerinde, yazı dilinde bulunmayan “cılık” (talaş), “cızıktırıvermek” (yazmak, karalamak), “ıızganmak” (uyuklamak), “şimdicek” (şimdi), “yedmek” (çekerek peşinden götürmek), “zağar” (her hâlde, evet, öyle) gibi yöresel ifadeleri tespit etmiştir (Küçük, 2014: s. 106-107).

Akif, sağlam bir medrese tahsili aldığından Arapça ve Farsça bilir. Ayrıca Fransızca’yı da öğrenmiştir. Bununla birlikte bilgiçlik taslamaktan hoşlanmadığını, halkın içinde halktan biri gibi olduğunu, Kuntay onunla olan hatıralarından nakletmektedir (Kuntay, 2001: s. 11-42). Gerek şiirlerinde gerekse yazılarında Akif memleket meselelerinden dinî ve felsefî konulara kadar her konuyu halkla paylaşmayı başarmıştır. Mehmet Akif’in kullandığı dil üzerine yaptığı doktora çalışmasında Uluçay’a göre Akif, dili canlı bir varlık olarak görmektedir. Bu sebeple dilin gelişimi de doğal seyrinde akmalı, halktan kopmamalıdır. Dilin sadeleştirilmesi mecburidir, ancak bu iş ehil kişilerce zamana yayılarak yapılmalıdır (Uluçay, 2014: s. 32-33).

3. Destan Şairi Mehmet Akif Ersoy

Akif, bir diğer yönüyle de Türk edebiyatında milli lirizmin zirvesidir. Onun şiirlerinde felaketler karşısında tutulan yas da vardır zaferlerle birlikte kabına sığmayan coşku da. Böyle şiirlerde tasvirler, benzetmeler, karşılaştırmalar tamamen duygulara teslim olmuştur. Aslında bu hâl, onun vaizliğinin bir yansımasıdır. Akif, galeyana gelen ve galeyana getiren bir şairdir. Halkın dilinden anlayan biri ancak halkı galeyana getirebilir. “Çanakkale Şehitleri” için yazdığı şiirinde şühedaya duyduğu minnetin ifadesi olan şu satırları okurken heyecanlanmamak mümkün değildir:

“Sen bu avizenin altında, бүрүнмүш kanına,
 Uzanırken, gece mehtabı getirsem yanına,
 Türbedarın gibi ta fecre kadar bekletsem;
 Gündüzün fecr ile avizeni lebriz etsem;
 Tüllenen mağribi, akşamları sarsam yarana...
 Yine bir şey yapabildim diyemem hâtırana.
 Sen ki, asara gömülsen taşacaksın... Heyhat,
 Sana gelmez bu ufuklar, seni almaz bu cihat...
 Ey şehit oğlu şehit, isteme benden makber,
 Sana ağuşunu açmış duruyor Peygamber.”

Akif’in Türk milletine en büyük hediyesi olan İstiklal Marşı da destansı bir üsluptadır. Mecliste kabul edildiğinde tekrar tekrar okunması ve tüm mebuslarca ayakta alkışlanması bunun kanıtıdır. Atatürk, İstiklal Marşı ile ilgili fikirlerini şöyle ifade etmiştir (Nalbantoğlu, 1986: s. 11-13.):

“Bu marş bizim inkılâbımızı anlatır. İnkılâbımızın ruhunu anlatır. Bunu ne unutmak ne de unutturmak lazımdır. İstiklal Marşı’nda istiklal davamızı anlatması bakımından büyük manalar vardır. Benim en beğendiğim yeri de burasıdır:

‘Hakkıdır, hür yaşamış bayrağımın hürriyet;

Hakkıdır Hakka tapan milletimin istiklal!’

Benim bu millettən asla unutmamasını istediğim mısralar işte bunlardır. Hürriyet ve istiklal aşkı bu milletin ruhudur.”

“İstiklâl Marşı”, Mehmet Akif’in Türk milletine hediyesidir. Marş için Meclis’in tertip ettiği yarışmayı kazanmasına rağmen, kendisine tahsis edilen beş yüz lirayı yoksul kadın ve çocuklara iş öğreten Darülmesai’ye bağışlamıştır. Eşref Edip bu olayla ilgili anısını şöyle paylaşmıştır (Fergan, 1962: s. 83):

“İstiklal Marşı için tahsis edilen beş yüz lira mükâfatı, üstadın kabul etmemesi o zaman çok kimseye tuhaf gelmişti. Bahusus, o sırada sıkıntısı da vardı. Bu ikramiyeden bahsedene çok kızardı. Baytar Şefik de bir gün bu sebepten üstattan azar işitti. Üstat, Ankara’da ceketle gezerdi. Paltosu yoktu. Çok soğuk günlerde Şefik’in otuz beşlik muşambasını istişare ederek giyerdi. Bir gün Şefik, ‘Akif Bey mükâfatı reddetmeyip bir muşamba yahut bir palto alsaydın daha iyi olmaz mıydı?’ deyince üstat hiddetlendi. Bunu söylediği için tam iki ay Şefikle konuşmadı.”

İstiklal Marşı’nın yarışmanın tertip edilmesinden, ödülün bağışlanmasına kadar her safhası Akif’in hassasiyetleriyle sanat ve dil anlayışı arasındaki uyumu somutlaştıran anılar barındırır. Türk fikir hayatında yaşamıyla fikirleri arasında, Akif denli uyum sergileyen bir başkasını bulmak çok zor olsa gerektir.

Sonuç ve Değerlendirme

Mehmet Akif’in Türkçenin sadeleşme hareketindeki yeri Millî Edebiyat Akımı içinde aranmalıdır. Yaşadığı dönemde memleket savaşlar ve yıkımlar içindedir. Bu sebeple Akif yaşamını ve kalemini millete adamıştır. Memleket meseleleri Akif’in tüm eserlerinin ana temasıdır. O, halka inmiş aydın tipinin en tanınmış temsilcisidir. Gerek Safahat’taki şiirlerinde gerekse gazete ve dergilerde yayınlanmış yazılarında halkın konuştuğu Türkçeyi kullanmıştır. Sanat kaygısından uzak olmasından dolayı süslü ve ağır bir dilden uzak durmuştur. Sadeliği savunmuş ve bunu eserlerinde uygulamıştır. Ancak Akif’e göre sadelik, yabancı kelime ve ifadelerin tamamının kullanımdan çıkarılması demek değildir. Türkçeye yerleşmiş olan yabancı kelimeler ve ifade kalıpları kullanılabilir. Halkın kullandığı yabancı kelime ve ifadelerin dilden atılarak yerine halkın bilmedi eski Türkçe ve farklı Türk yazı dillerinden kelime ve ifadelerin kullanılması doğru değildir.

KAYNAKÇA

- Atalay, Besim (1985), *Divânü Lûgâti’t-Türk Tercümesi*, c. I, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilgin, Azmi (2002), “İlk Müslüman Türk Devletlerinde Kültür ve Medeniyet / Gazneliler”, *Yeni Türkiye Dergisi*, 43, s. 625-629.
- Ersoy, Mehmet Akif (1990), *Safahât*, (hızl. M. Necati Bursalı), İstanbul.
- Fergan, Eşref Edip (1962), *Mehmed Âkif, Hayatı - Eserleri ve Yetmiş Muharririn Yazıları*, İstanbul: Beyan Yayınları.
- Karal, Enver Ziya (2001), “Osmanlı Tarihinde Türk Dili Sorunu”, *Bilim Kültür ve Öğretim Dili Olarak Türkçe*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, s.7-96.
- Korkmaz, Zeynep (1995), “Mehmet Akif Ersoy ve Türkçe”, *Türk Dili Üzerine Araştırmalar*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, c. II, s. 44-55.
- Kuntay, Mithat Cemal (2001), *Mehmet Akif*, İstanbul: Timaş Yayınları.
- Küçük, Murat (2014), “Mehmet Akif Ersoy ve Türkçe”, *AÜDTCF Türkoloji Dergisi*, 21/2, s. 93-112.

- Levend, Ağâh Sırrı (1972), *Türk Dilinde Gelişme ve Sadeleşme Evreleri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Merçil, Erdoğan (2000), “Türkiye Selçukluları Devrinde Türkçenin Resmi Dil Olmasını Kim Kabul Etti”, *Türk Tarih Kurumu - Belleten*, 64/239, s. 51-58.
- Nalbantoğlu, Muhittin (1986), *Mehmet Akif ve İstiklal Marşı*. İstanbul: Zümrüt Yayınları.
- Namık Kemal (1866), *Lisan-ı Osmanî'nin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şamildir, Tasvir-i Efkâr*
- Okay, M. Orhan (1989), *Mehmet Akif Bir Karakter Heykelinin Anatomisi*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- Öksüz, Yusuf Ziya (2004), *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özönder, Sema Barutçu (2011), *Muhalemetü'l-Lugateyn*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Uluçay, Mustafa (2014), *Mehmet Akif Ersoy'un Eserleri Üzerinde Dil ve Üslup İncelemesi*, Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şengüler, İ. Hakkı (2000), *Mehmet Akif Külliyyatı*, c. V, İstanbul: Hikmet Yayınları.
- Yavuz, Kemal (2000), *Aşık Paşa / Garib-nâme*, 1. cilt, İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yetiş, Kazım (2011), *Bir Mustarip Mehmet Akif Ersoy*, Ankara: Akçağ Yayınları.

